

dr hab. Marek Haładuda prof. ndzw. UAP

Poznań, 9 października 2018 r

Wydział Malarstwa i Rysunku

Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu

RECENZJA PRACY DOKTORSKIEJ

MGR JOANNY TOKARCZYK-ŻMURKOW

sporządzona w związku z przewodem doktorskim w dziedzinie sztuk plastycznych,

w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne

pod opieką promotora dr hab. Tomasza Bukowskiego prof.ndzw. UAP

wszczętym przez Radę Wydziału Malarstwa

Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu

w dniu 19 czerwca 2013 roku.

Zlecniodawca recenzji:

Uniwersytet Artystyczny w Poznaniu, Wydział Malarstwa i Rysunku.

Do zlecenia zostały dołączone:

- praca doktorska „Relacja światła i materii jako środek kreowania obrazu wielowymiarowego”,
- dokumentacja prac malarskich zrealizowanych w ramach przewodu doktorskiego,
- dokumentacja pracy doktorskiej w wersji cyfrowej,
- życiorys,
- fotokopia dyplomu ukończenia wyższych studiów magisterskich,
- fotokopia świadectwa ukończenia kursu w zakresie przygotowania pedagogicznego,
- fotokopia pisma poświadczającego otrzymanie stypendium artystycznego,
- temat i koncepcja pracy doktorskiej,

- opis dorobku artystycznego,
- opis pracy dydaktycznej,
- opinia podpisana przez dr hab. Jerzego Lipczyńskiego - kierownika Katedry Rysunku, Malarstwa i Rzeźby Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie,
- dokumentacja fotograficzna prac z lat 2007 – 2013,
- dokumentacja wystaw indywidualnych (zdjęcia wystaw, fotokopie folderów i katalogów, fotokopie artykułów prasowych),
- dokumentacja wystaw zbiorowych (zdjęcia wystaw, fotokopie folderów, katalogów i plakatów, fotokopia strony z Almanachu szczecińskiego Okręgu ZPAP).

Życiorys

Joanna Tokarczyk urodziła się w 1981 r. w Szczecinie. W latach 1996 – 2000 uczyła się w I Prywatnym Liceum Ogólnokształcącym w Szczecinie. Po uzyskaniu matury studiowała na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. W latach 2001 – 2006 studiowała filologię polską ze specjalnością dziennikarską. W roku 2002 podjęła studia w Wyższej Szkole Sztuki Użytkowej w Szczecinie w zakresie grafiki użytkowej, na Wydziale Grafiki i Architektury Wnętrz. W czasie studiów brała udział w wystawach zbiorowych i plenerach.

W roku 2007 otrzymała Stypendium Artystyczne Prezydenta Szczecina, w roku 2006 półroczne stypendium z programu Sokrates – Erasmus na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu w Lizbonie.

Praca dyplomowa (z wynikiem celującym) w Pracowni Projektowania Plakatu i Ilustracji prof. Grzegorza Marszałka (2006).

Autorka czterech wystaw indywidualnych, uczestniczka piętnastu wystaw zbiorowych.

Po otwarciu przewodu doktorskiego (19 czerwca 2013 r.) doktorantka zrealizowała jedną wystawę indywidualną i brała udział w trzech wystawach zbiorowych (informacja udzielona przez doktorantkę 5 października 2018 r.). Zajmuje się również projektowaniem graficznym, publikuje teksty z dziedziny sztuki.

Od roku 2008 pracuje jako asystent w Pracowni Rysunku Prof. ndzw. Ryszarda Korżanowskiego, w Pracowni Rysunku dr hab. Zbigniewa Taszyckiego i w Pracowni Malarstwa st.wykt. Jana Szewczyka w Katedrze Rysunku, Malarstwa i Rzeźby na Wydziale Budownictwa i Architektury Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie.

Współprowadzi plenery studenckie i Studenckie Koło Naukowe Rysunku, bierze udział w pracach organizacyjnych Uczelni.

Ocena pracy doktorskiej:

W odpisie wykonanym z pism Leonarda da Vinci w połowie XVI wieku znaleźć można następujący techniczny przepis: „*Sposób, w jaki zdejmować poprawne położenie. Weź szybę szklaną wielkości królewskiego półfoliatu i tę dobrze utwierdź przed swoimi oczyma, to jest między okiem a rzeczą, której zdjęcie pozyskać pragniesz, zaczym oddal się okiem od rzeczonyj szyby (...), zaczym przymknij lub zakryj jedno oko (...) i pędzlem zaznacz na szybie to, co się z tamtej strony pokazuje, a zaczym weź taką szybę pod światło wraz z karty, a przeprósz to na dobrą kartę, a zaczym tę maluj (...)*”. (Leonardo da Vinci, „*Treatise on Painting*”, Princeton, 1956, cyt. za: Mieczysław Porębski „*Ikonosfera*”, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa, 1972 r., str. 174,). W tytule („*Modo de ritrare un sito coretto*”) przytoczonego fragmentu tekstu Leonarda da Vinci pojawia się słowo „*ritrare*”, które początkowo tłumaczone jest jako: „rysować”. Jednak „*ritrarre*” pochodzące z łacińskiego „*retrahere*” oznacza czynność „zdejmowania czegoś” i zachowania podobieństwa do rzeczywistości.

Owo „zdejmowanie czegoś” i „zaznaczanie” w szklanych taflach, przypominając sobie tekst Leonarda da Vinci, zobaczyłem w obiektach Joanny Tokarczyk-Żmurkow, w jej szczecińskiej pracowni. Były to prace wykonane z pleksiglasu, płyt drewnianych, włókna szklanego, żywic syntetycznych, z wykorzystaniem przedmiotów, farb transparentnych, akrylu, druku na folii, piasku, żwiru, szkła. Zgromadzone w niewielkim pomieszczeniu, oświetlone były światłem elektrycznym (zamontowanym wewnątrz obiektów) i światłem słonecznym rozproszonym przez okienne zasłony. Zatopione w złożonej malarskiej materii w pleksiglasowych taflach części przedmiotów zdawały się być obrazem „zdejmowania czegoś” (praca: „*Dialog*”, 93x125x34 cm, 2016).

Oglądając przestrzenne prace doktorantki w „dialektyce chodzenia i patrzenia” (posługując się terminem Richarda Serry), próbowałem z różnych miejsc spojrzeć poprzez szklane konstrukcje doktorantki, aby zobaczyć to, co „zaznaczone” w szklanych taflach. Starłem się z różnej perspektywy prześledzić współdziałanie światła i malarskiej materii. Zastygła malarska materia prac zdawała się poruszać wraz z moim przemieszczaniem się. Tym samym przestrzeń obiektów sprawiała wrażenie rozszerzania się w swojej dynamice, potęgowanej przez kolorystykę rozpiętą w skali chłodnych i ciepłych temperatur. Oświetlenie lampami zamontowanymi wewnątrz obiektów, wzmacniało przestrzenność prac. Światło nasilało ciężar materii. Niekiedy jednak materia zmieniała się w rozświetloną, ulotną substancję. Światło wydobywające się z wnętrza gęsto poustawianych obiektów, nadawało zaaranżowanemu pomieszczeniu cech teatralizacji. Blask żywicznych grudek, faktura warstw farby budowały organoleptyczną powierzchnię. Mieniała się struktura „zatrzymywała się” na krawędziach konstrukcji, by następnie prowadzić do powierzchni znajdującej się już pod innym kątem. Przestrzeń załamywała się w różnym rytmie, ukazując malarski układ w odmiennej

perspektywie, w odmiennym świetle. Z dynamicznego konglomeratu wyłaniały się niekiedy fragmenty przedmiotów, klisz fotograficznych. Zaznaczone urywki przedmiotów, złączone barwną masą przechodzącą od wydatnej faktury do warstw transparentnych. Zespolone z malarską materią przedmioty, nie zawsze czytelne, poddane technologicznej obróbce.

Motywy cyfr, geometryczne znaki - sugestie liter (praca: „Czas”, 126x155x110 cm, 2014-2017). Poddane zmiennemu rytmowi zniszczone klisze fotograficzne barwą i światłem złączyły się z otaczającymi elementami. Niejako rozciągały się w głąb asamblażu (fr. assemblage - gromadzenie, zbieranie, zbiór, połączenie). Pozbawione fotograficznego obrazu taśmy z zachowaną perforacją stały się przedmiotem-znakiem. Znakiem niosącym wartość wspomnienia, sens pamięci (praca: „Śnienie”, 100x210x32 cm, 2015-2017).

Wciśnięte w świetlistą masę pigmentów przedmioty tworzyły ślady. Ślady istniejące w przestrzeni. W aspekcie wielu wymiarów przestrzennej głębi. To przestrzeń materii żywic syntetycznych. To wypukłość konkretnych przedmiotów, rozciągających się na płaszczyznach trójwymiarowych prac. Zastygłe w materii akcesoria tkwiły w przestrzeni wyznaczonej geometrią asamblaży.

Malarska materia unieruchomiła, utrwaliła przedmioty. Wyrwane ze swojego „życia” stały się zapisem przeszłości. Zapisem integralnej całości kolażu uformowanego malarską materią, przedmiotami i światłem w zaaranżowanym trójwymiarowymi płaszczyznami otoczeniu.

Komentując koncepcję prac, doktorantka napisała: „*Używałam żywic syntetycznych w postaci klejów epoksydowych (polimerowych), które były tworzywem ‘wtapianym’ w pleksiglas*” (informacja w telefonicznej formie sms, 5 października 2018 r.) Potraktowanie technicznego opisu jako pojęcia większego wskazuje na jedno ze znaczeń realizacji artystycznych zamierzeń Joanny Tokarczyk. Określenie „wtapiania” nabiera znamion obrazujących proces utwalania. Proces w szerszym już wymiarze, nie tylko technologicznym.

Joanna Tokarczyk swoimi asamblażami - odwołując się do słów Andreja Tarkowskiego - „utrwała czas”. Sugestywnie petryfikuje „(...) zdarzenie, ludzki ruch i dowolny istniejący przedmiot, przy czym przedmiot ten może pojawiać się nieruchomo i niezmiennie (ponieważ nieruchomość istnieje w realnie płynącym czasie.” (Andrzej Tarkowski, „Czas utrwalaony”, Świat Literacki, Izabelin, 2007, str. 65). Forma kolażu nadała kształt przestrzeni dla wyobraźni, emocji, przestrzeni minionego czasu. Obiekty w różnych rytmach i kierunkach zatrzymując przestrzeń - utrwaliły czas.

Prace artystki układają się cyklami.

Cykl „We wnętrzu obrazu”: „Dialog” - 93x125x34 cm, 2016; „Pamięć” - 98x98x10 cm 2017; „Retrospekcja” - 115x153x30 cm, 2017-2018.

Cykl „Obrazy otwarte”: „Czas”- 126x155x110 cm 2014-2017; „Śnienie” - 100x210x32 cm; 2015-2017, „Introwersja” - 94x117x54 cm; 2015-2016, „Erupcja” - 84x165x43 cm, 2016-2017.

Jednym z początków przygotowywania obrazu trójwymiarowego były dla doktorantki szkice koncepcyjne. Syntetyczne rysunki ukazywały układ asamblaży. W nawiązaniu do pierwszego - rysunkowego zamysłu Joanny Tokarczyk, spojrziałem na prace zgromadzone w szczecińskiej pracowni autorki z wyłączonym elektrycznym oświetleniem. Pozbawione iluminacji prace „zatopiły się” w sobie. Materia przemieniła się w mniej wyrazistą, zdawała się w pewnym stopniu zmniejszona w trójwymiarowości. Nabrała charakteru bliżej nieokreślonej plamy. Malarska materia mieniąca się w świetle reflektorów intensywnym blaskiem, bez oświetlenia „cofnęła się” w ciemne partie. Lśniące grudki farby stały się mniej przestrzenne. Wyraziste dotychczas geometryczne rytmy uwidoczniły się dopiero po dłuższej obserwacji. Rozproszone światło słoneczne w wąskiej skali waloru, nieznacznie tylko uwypuklało strukturę malarskiej materii obiektów. Jednak w tej odmiennej sytuacji, w swoistej malarskiej „ciszy”, nadal odnosiłem wrażenie, cytując słowa doktorantki, że: „[...] trzy wymiary: przestrzeń, materia i światło – spotykają się, tworząc relacje o wydźwięku treściowym” (J. Tokarczyk-Żmurkow, „Relacja światła i materii jako środek kreowania obrazu wielowymiarowego”, Poznań 2018, str.9). W tym miejscu przychodzi mi na myśl słowa Hansa Geорга Gadamera, które odnoszą się do literatury, ale idealnie pasują do omawianych tu prac: „*To jest ta wolna przestrzeń (...), przestrzeń, którą my wypełniamy, idąc za językową ewokacją narratora*” (Hans Georg Gadamer, „Aktualność piękna”, Oficyna Naukowa, Warszawa 1993, str. 36).

Możliwość odbioru prac w innym oświetleniu odbieram jako znaczące spełnienie jednego z artystycznych założeń pracy doktorskiej Joanny Tokarczyk. To właśnie do koncepcji „dzieła otwartego” jako „propozycji ‘pola’ możliwości interpretacyjnych” (Umberto Eco, „Dzieło otwarte”, „Czytelnik”, Warszawa 1994, str. 159) Umberto Eco (sięga doktorantka. W tym obszarze Tokarczyk upatruje jeden z ważnych rysów swoich twórczych zamierzeń. „*Otwartość formy i aranżowanie sytuacji aktywnego odbioru(...)*” są dla autorki intencjami, które celnie przedstawiła w jednym z rozdziałów pracy teoretycznej (J.Tokarczyk-Żmurkow, „Relacja światła i materii jako środek kreowania obrazu wielowymiarowego”, Poznań 2018, str. 14). Istotne jest dla doktorantki stworzenie szerokiego obszaru możliwości interpretacji obrazów. Posługując się przestrzenią w aranżowaniu sytuacji, Tokarczyk ustawia pojęcie ruchu (w relacji podmiotu z obiektem) jako jednego z czynników w definiowaniu jej prac.

Dysertacja doktorska Joanny Tokarczyk „Relacja światła i materii jako środek kreowania obrazu wielowymiarowego” jest formą autokomentarza. Praca złożona jest z następujących rozdziałów: „Moje rozumienie malarskości i jego źródła”; „Relacja przestrzenna między materia i światłem w obrazie”; „Wymiar semantyczny w moich obiektach”; „Aktywny odbiór implikowany przez dzieło otwarte i wielowymiarowe”; „Artyści, których twórczość jest mi bliska ze względu na realizowaną pracę”; „Wnioski podsumowujące projekt doktorski, zakończenie” oraz część zawierająca wykaz bibliografii.

Doktorantka wnikliwie analizuje związki przestrzeni, materii i światła. Refleksje dotyczą relacji materialności (zobrazowaniem jest żywica syntetyczna, przedmioty) i znaczeń pozamaterialnych (nośnikiem - światło reflektorów). Nerozerwalnie wiążą się one w wyobraźni autorki z konstrukcją form przestrzennych. Wnętrze obiektów i ich strona zewnętrzna w wyniku działania oświetlenia składają się na wielowymiarowość prac.

Oświetlenie powiązane jest integralnie dla doktorantki z funkcją barwy w aspekcie optycznych parametrów i znaczeń symbolicznych światła jako nośnika barwy. Kontynuacją idei wielowymiarowości są dla Joanny Tokarczyk związki formalne, semantyczne wynikające z różnorodności zastosowanych tworzyw, kierunków i rodzajów oświetlenia, temperatur barw i ich napięć walorowych.

Charakter użytych przedmiotów kieruje w stronę wymiaru znaczeń osobistych, doświadczeń życiowych Joanny Tokarczyk. Zbudowane z wielu elementów asamblaże, mające wpisane w swoją strukturę działanie przestrzeni i światła, są dla doktorantki zobrazowaniem wątków osobistych, przedstawieniem pojęć uniwersalnych (m. in. czasu, pamięci, samopoznania, dialogu). Stanowią zapis emocji i refleksji.

Znaczna wiedza z zakresu historii i teorii sztuki pozwala Joannie Tokarczyk na umiejscowienie swojego malarstwa w szerszym kontekście. Doktorantka odnajduje artystyczne powiązania z wybranymi artystami (Katarzyna Kobro, Lucio Fontana, Władysław Hasiór, Tadeusz Kantor, Niki de Saint-Phalle, Frank Stella, Włodzimierz Borowski i Jan Chwałczyk). Metodą szukania artystycznych więzi analizuje własne prace. Odnajduje w dziełach z przeszłości bliskie sobie motywy i znaczenia. Tym samym odbieram ów swoisty dialog z historią sztuki jako opis indywidualnego rozumienia sztuki przez Joannę Tokarczyk. W analizowanych pracach artystów doktorantka odnajduje fragmenty siebie. Patrząc w artystyczną przeszłość - z uwagą przygląda się sobie.

Co więcej, inspiracje znajduje także w lekturach. Wykaz bibliografii (Roland Barthes, Umberto Eco, Katarzyna Kobro, Bożena Kowalska, Charles S. Peirce, Władysław Strzemiński, Yi-Fu-Tuan) znacząco ujawnia obszar zainteresowań Tokarczyk.

Warto podkreślić aktywność doktorantki w zakresie pisania i publikowania tekstów o sztuce. Począwszy od roku 2004, a więc jeszcze w trakcie trwania studiów, do chwili otwarcia przewodu doktorskiego (2013 r.), Joanna Tokarczyk opublikowała dwadzieścia dwa teksty o sztuce. Publikacje zrealizowała w wydawnictwach lokalnych („Kurier Szczeciński”, „Pogranicza”) i ogólnopolskich („Artluk”, „Magazyn sztuki”, „Arteon”, „Format”). Doktorantka, swoje teksty publikuje również do katalogów wystaw.

Dokumentację przewodu doktorskiego uzupełnia dokumentacja fotograficzna prac z lat 2007-2013. Składają na nią: reprodukcje dziesięciu rysunków i dwunastu reprodukcji prac malarskich. Dwie z prac malarskich są wykonane na płaszczyźnie. Pozostałe dziesięć prac malarskich to realizacje

przestrzenne, co rejestruje skrupulatnie wykonana fotograficzna dokumentacja. Przedstawione reprodukcje, w szczególności prac malarskich, uwidoczniają wyrazistą zapowiedź realizacji przeprowadzonych w ramach przewodu doktorskiego.

Konkluzja

Na podstawie oceny pracy doktorskiej: „Relacja światła i materii jako środek kreowania obrazu wielowymiarowego” mgr Joanny Tokarczyk - Żmurkow stwierdzam wysoki poziom pracy teoretycznej, dojrzałość artystyczną prac malarskich.

Wnikliwie napisana praca teoretyczna, będąca swego rodzaju ekspozycją malarstwa jest poświadczeniem erudycji autorki.

Cykl prac malarskich stanowi zobrazowanie konsekwentnego procesu twórczego. Z głęboką artystyczną świadomością autorka w pracy teoretycznej i praktycznej rozpatruje problem współzależności przestrzeni, materii i światła, umiejętnie postrzega swoje artystyczne umocowanie w historii sztuki. Doktorantka obiektami formułuje z wrażliwością swój kształt malarstwa.

Z związku z powyższym z całkowitym przekonaniem popieram wniosek o przyznanie Pani mgr Joannie Tokarczyk - Żmurkow stopnia doktora w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie sztuk pięknych.

dr hab. Marek Haładuda prof. ndzw. UAP